

Veslava ČIŽIK-PROKAŠEVA

humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro mokslo darbuotoja.
Petro Vileišio g. 5, Vilnius, Lietuva, LT-10308
ORCID: 0000-0002-3005-0338

Cituoti šį straipsnį: Čižik-Prokaševa, V. (2021). Nehatyvnyi obraz poliakiv u korpusi suchasnoi lytovskoi movy [Neigiamas lenkų vaizdinys dabartinės Lietuvių kalbos tekстыne]. *Folia Philologica*, 2, 4–16, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2021/2/1>

NEIGIAMAS LENKŲ VAIZDINYS DABARTINĖS LIETUVIŲ KALBOS TEKSTYNE

*Straipsnyje apžvelgiama, kaip lietuvių kalbos vartotojų sąmonėje verbalizuojamas žodis lenkas, koks lenkų tautybės žmonių neigiamas vaizdinys susidaro iš atrinktos medžiagos, kokie lenkų bruožai yra dažniausiai minimi, išskiriami ir jiems priskiriami, kaip neigiamą vertinimą įtakoja istorinis, politinis ir konkurencinis kontekstai. Tyrimui medžiaga rinkta iš Dabartinės lietuvių kalbos teksto publicistikos tekstų. Iš viso analizei atrinkti 148 sakiniai, kuriuose apie lenkus atsiliepiama neigiamai. Nagrinėjant sakinius, išeities tašku imama struktūrinė analizė. Struktūrinis požiūris į reikšmę straipsnyje derinamas su kognityviniu, einama nuo žodžio reikšmės prie sakinio prasmės. **Straipsnio tikslas** – nustatyti lenkų vaizdinio fragmentą daiktavardžio lenkas formų pagrindu lietuvių kalbos publicistiniuose tekstuose. **Mokslinis naujumas.** Stereotipai daro įtaką kiekvienai žmogiškosios veiklos sferai, todėl jų analizė yra visada aktuali. Tiriant stereotipus, naudojamos charakteristikų sąrašo metodologija, remiamasi sociologiniais metodais, apklausomis. Tačiau šie metodai dažniausiai verčia respondentus mąstyti stereotipiškai. Norint sužinoti nešališką nuomonę, reikia tirti tekstynus. Be to, lenkų vaizdinys šiandienos publicistiniame diskurse dar nebuvo tirtas. **Išvados.** Tyrimas parodė, kad šiandienos lietuvių požiūrį į lenkus vis dar sąlygoja istorinis ir politinis aspektai. Galima teigti, kad užfiksuoti Dabartinės lietuvių kalbos teksto publicistikos tekstuose lenkai praeityje buvę lietuvių okupantai ir priešai, jie yra pridarę lietuviams nemažai skriaudų: puldinėjo, šmeižė, persekiojo, žudė, trėmė, lenkino Lietuvą, stabdė jos švietimo ir kultūrinę veiklą. Lenkai yra geros apie save nuomonės, jiems gali būti būdingas aršumas, chuliganiškumas, nesąžiningumas, klasingumas, noras pasipelninti. Jie yra lietuvių konkurentai.*

Esminiai žodžiai: daiktavardis lenkas, lenkų bruožai, lenkų vaizdinio fragmentas.

Вєслава ЧИЖИК-ПРОКАШЕВА

доктор філософії (філологія), науковий співробітник Центру досліджень стандартної мови, Інститут литовської мови, вул. П. Вільяйшю, 5, Вільнюс, Литва, LT-10308
ORCID: 0000-0002-3005-0338

Бібліографічний опис статті: Чижик-Прокашева, В. (2021). Негативний образ поляків у корпусі сучасної литовської мови. *Folia Philologica*, 2, 4–16, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2021/2/1>

НЕГАТИВНИЙ ОБРАЗ ПОЛЯКІВ У КОРПУСІ СУЧАСНОЇ ЛИТОВСЬКОЇ МОВИ

*У статті розглядається негативна оцінка слова поляк у мовній свідомості носіїв литовської мови. Висвітлюється негативний образ поляків у представленому матеріалі дослідження, яким слугували публіцистичні тексти із корпусу сучасної литовської мови. Проаналізовано 148 речень з негативними висловлюваннями про поляків, що дозволило визначити сформовані в мовній свідомості литовців окремі негативні риси представників польської лінгвокультури, спричинені історичними, політичними та змагальницькими контекстами. Структурний підхід до значення у статті поєднано з когнітивним, що передбачало використання відповідної методики аналізу – від значення слова до значення речення. **Мета** статті полягає у висвітленні негативного образу поляка в мовній свідомості литовців, зафіксованого у словоформах іменника поляк(и) в литовських публіцистичних текстах. **Наукова новизна.** Аналіз стереотипів у лінгвістиці є актуальним і завжди на часі, адже вони впливають на всі сфери людської діяльності. Для дослідження стереотипів, пов'язаних з негативним образом поляків у мовній свідомості литовців, було використано методику списків характеристик, соціологічні методи, а також огляди. Втім,*

відповідній інструментарій зазвичай пов'язаний зі стереотипним мисленням респондентів, що детермінує необхідність звернення до текстів і корпусу для отримання неупереджених суджень і коректних узагальнень. До того ж, образ поляка у сучасному литовськомовному дискурсі ще не ставав предметом спеціальних лінгвістичних досліджень. **Висновки.** У результаті проведеного аналізу вдалось встановити, що сьогоденне ставлення литовців до поляків все ще залежить від історичних і політичних факторів. На основі корпусу текстів сучасної литовської мови можна стверджувати, що в минулому поляки були для литовців окупантами і ворогами, завдали багато шкоди литовцям: нападали на них, убивали, страчували, переслідували, депортували, намагалися полонізувати Литву, зупинити навчальні і культурні процеси. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив такі гетеростереотипи литовців: поляки про гарної думки про себе, вони люті, хулігани, зневажливі, підступні, люблять вигоду, змагаються з литовцями.

Ключові слова: іменник поляк, риси поляка, фрагмент концепту польський / поляк.

Veslava ČIŽIK-PROKAŠEVA

PhD in Philology, Researcher at the Research Center of the Standard Language, Institute of the Lithuanian Language, P. Vileišio str. 5, Vilnius, Lithuania, LT-10308

ORCID: 0000-0002-3005-0338

To cite this article: Čižik-Prokaševa, V. (2021). Nehatyvnyi obraz poliakiv u korpusi suchasnoi lytovskoi movy [Negative image of poles in corpus of the modern Lithuanian language]. *Folia Philologica*, 2, 4–16, doi: <https://doi.org/10.17721/fofia.philologica/2021/2/1>

NEGATIVE IMAGE OF POLES IN CORPUS OF THE MODERN LITHUANIAN LANGUAGE

*The article considers the negative assessment of the word Pole in the language consciousness of Lithuanian speakers. The negative image of Poles in the presented data material of the research, which was served by journalistic texts from the corpus of modern Lithuanian language, is highlighted. 148 sentences with negative statements about Poles were analysed. It allowed to identify some negative features of Polish linguistic culture formed in the language consciousness of Lithuanians, caused by historical, political and competitive contexts. The structural approach to meaning in the article is combined with cognitive one, which involved the use of appropriate methods of analysis – from the meaning of the word to the meaning of the sentence. **The purpose** of the article is to highlight the negative image of the Pole in the language consciousness of Lithuanians, recorded in the word forms of the noun Pole(s) in Lithuanian journalistic texts. **Scientific novelty.** Analysis of stereotypes in linguistics is relevant and always on time, because they affect all areas of human activity. To study the stereotypes associated with the negative image of Poles in the language consciousness of Lithuanians, the methods of lists of characteristics, sociological methods, and surveys were used. However, the relevant tools are usually associated with stereotypical thinking of respondents, which determines the need to refer to the texts and corpus to obtain unbiased judgments and correct generalizations. In addition, the image of the Pole in modern Lithuanian-language discourse has not yet been the subject of special linguistic research. **Conclusions.** As a result of the analysis, it was established that the current attitude of Lithuanians towards Poles still depends on historical and political factors. Based on the corpus of texts of the modern Lithuanian language, it can be argued that in the past Poles were occupiers and enemies of Lithuanians, inflicted much damage on Lithuanians: attacked, killed, executed, persecuted, deported, tried to Polonize Lithuania, stop educational and cultural processes. The analysis of the data material showed the following heterostereotypes of Lithuanians: Poles think well of themselves, they are angry, hooligans, contemptuous, insidious, love profit, compete with Lithuanians.*

Key words: noun Polish, traits of Polish, fragment of the concept of Polish / Pole.

Įvadas.

Istorinės, kultūrinės, ekonominės, politinės ir religinės aplinkybės bei priežastys lėmė tai, kad Lietuvoje nuo seno gyveno ir dabar tebegyvena¹ įvairių tautybių žmonės. Geografiškai viena šalia kitos esančių Lietuvos ir Lenkijos tarpusavio santykiai prasidėjo XIII a. Lietuvių ir lenkų santykiai tuo metu nebuvo draugiški: lietuviai mėgo plėšikauti ir rengti

išpuolius į kaimynines lenkų žemes. Vėliau dviejų valstybių santykiai pagerėjo. 1569–1795 m. Lietuva ir Lenkija sudarė bendrą Abiejų Tautų Respubliką. Lietuviams ir lenkams gyvenant vienoje valstybėje, Lietuvos visuomenė nesipriešindama perėmė lenkų kalbą ir kultūrą. 1795–1915 m. didumą Lenkijos ir Lietuvos žemių valdė Rusijos imperija. Abi šalys 1918 m. atkūrė savo valstybingumą. Tačiau tarp Lietuvos ir Lenkijos 1920 m. kilo konfliktas dėl Vilniaus ir Vilniaus krašto. Glaudus, kaimyninis bendradarbiavimas prasidėjo tik valstybėms antrą kartą

¹ 2011 m. visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 154 tautybių gyventojai (žr. Statistika | Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (lrv.lt)).

atkūrus nepriklausomybę, ir 1991 m. Lenkijai pripažinus Lietuvą². Dėl susidarydavusių įtampų dvišaliuose santykiuose tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje būta didelės antipatijos viena kitos atžvilgiu. Dėl to dažnai kentėdavo lietuviai, gyvenantys Lenkijai pavaldžiose teritorijose, ir lenkakalbiai, gyvenantys Lietuvoje. Lietuvoje gyvena virš 162000 lenkų³, jie yra gausiausia po lietuvių Lietuvoje gyvenanti tautinė bendruomenė, išlaikanti savo savitumą, identitetą, ji yra viena iš labiausiai matomų Lietuvoje. Todėl yra įdomu pažiūrėti, koks yra lenkų tautybės žmogus Lietuvos žmonių požiūriu, kaip jis atrodo kitų akyse, kas jam būdinga, kuo jis išsiskiria.

Lietuvių požiūris į kitataučius jau yra tirtas įvairių sričių Lietuvos mokslininkų, pvz., Laima Anglickienė tyrė kitataučius lietuvių folklore. Ji nustatė, kad pasakojimuose nuomonės apie lenkus įvairuoja, atsiliepimai apie juos yra šiek tiek geresni už atsiliepimus apie rusus ir baltarusius, tačiau lenkai visada „riečia nosį“, niekina lietuvius ir lietuvių kalbą, visus nemokančius lenkų kalbos laiko durnais muzikais (Anglickienė, 2006: 212). Inija Trinkūnienė tyrė miestiečių (vilniečių ir kauniečių) etninius stereotipus. Ji nustatė, kad iš visų tautybių lenkai yra vertinami prasčiausiai. Buvo nustatyta, kad „lenkams priskiriami bruožai, panašūs į kitų slavų bruožus: su rusais juos sieja agresyvumas, noras vadovauti, „vyresnio brolio“ sindromas. Tačiau dominuojanti savybė, išskirtinis būdo bruožas yra perdėtas savęs vertinimas, pasipūtimas“ (Trinkūnienė, 2000: 74). Dalia Senvaitytė aprašė tautybes studentų akimis. Jos nuomone, labiausiai respondentams nepatinka perdėtas lenkų savęs aukštinimas. Taip pat išskirti lenkų tingumas, manoma, kad jie savanaudžiai, pasipūtę lietuvių atžvilgiu (Senvaitytė, 2004: 125). Dalia Cidzikaitė tyrė kitataučius lietuvių prozoje. Ji teigia, kad „šiuolaikinio lenko įvaizdis lietuvių kultūroje dar nėra suformuotas, tebesinaudojama XIX a. lenko kaip *kito* stereotipu, vaizduojančiu lenką klastingą, išdidų, pavojingą ir neretai pranašesnę už lietuvių“ (Cidzikaitė, 2007: 108). Silvija Papaurėlytė-Klovienė aprašė kaimyninių tautų atstovų ir jų nacionalinio charakterio specifiką lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. Jos nuomone,

galima išskirti dvi aiškias dominantes: perdėtą savo vertės jausmą, vadinamą bendrinėje kalboje nevertotinu žodžiu *honoras*, ir itin stiprų ryšį su tėvyne atskleidžiantį patriotizmą (Papaurėlytė-Klovienė, 2010: 4). Viktorija Šeina ištyrė lenko vaizdinį tarpukario lietuvių literatūroje. Autorė teigia, kad „XIX a. pradžios lietuvių literatūroje istorinio likimo broliu laikytas lenkas praslinkus šimtmečiui persikūnijo į aršiausio priešo įvaizdį“ (Šeina 2018: 1). Veslava Čižik-Prokaševa ištyrė lenkų tautybės moters sampratą *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne*. Buvo nustatyta, kad lenkė yra graži, išsilavinusi, sportiška, kilni, tikinti, gabi, gailestinga, įtakinga, kartais – kai kalbama apie vyresnio amžiaus moterį – baikšti, pikta, bjauri ir nevalyva (Čižik-Prokaševa, 2020: 11).

Tirta ir nuomonė apie Lietuvos lenkus (pvz.: Beresnevičiūtė, Nausėdienė, 1999; Auškalnienė, 2006; Šostko, 2007; Frėjutė-Rakauskienė, 2009; Petrušauskaitė, 2013). Šių tyrimų metu nustatyta, kad Lietuvos lenkai spaudoje vaizduojami neigiamai prasme, jų interesai ignoruojami, jie pateikiami kaip politiškai neloyalūs, kuriamas lenko kaip neintegruoto, nemokančio lietuvių kalbos, skriaudžiančio ir diskriminuojančio lietuvius įvaizdis. Kaip matyti, visų šių tyrimų rezultatai nebuvo palankūs lenkams, juose lenkai labiau buvo vertinami neigiamai. Apie teigiamas lenkų savybes kalbėta mažai.

Stereotipai daro įtaką kiekvienai žmogiškosios veiklos sferai, todėl nenuostabu, kad mokslininkai juos tyrė ir tirs, jų analizė bus visada aktuali. Tiriant stereotipus, norint sužinoti vyraujančią nuomonę, naudojamosi charakteristikų sąrašo metodologija, remiamasi sociologiniais metodais, apklausomis. Tačiau šie metodai dažniausiai verčia respondentus mąstyti stereotipiškai: daliai žmonių trūksta tiesioginio bendravimo su kitų tautų atstovais arba jų bendravimo patirtis apsiriboja keliais tos tautos atstovais⁴. Kitas būdas nustatyti lietuvių požiūrį į kitų tautybių žmones yra tekstyno analizė: nuostatai ir stereotipai, įsivertinę lietuvių ir lietuvių santykiuose, turėtų atsispindėti kalboje⁵. Kadangi „pilna žodžio reikšmė

² Plačiau apie Lietuvos ir Lenkijos santykių raidą žr. https://lt.wikipedia.org/wiki/Lenkijos-Lietuvos_santykiai, <https://www.vle.lt/Straipsnis/Lenkijos-santykiai-ir-ryšiai-su-Lietuva-120477>.

³ 2016 m. pradžioje, Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje gyveno 162 344 lenkai (<https://tmde.lrv.lt/lt/tautines-bendrijos/tautiniu-mazumu-organizacijos/lenkai>).

⁴ Pavyzdžiui, Vidmantas Vyšniauskas ir Giedrė Baltrušaitytė ištyrė baigiamųjų klasių moksleivių požiūrį į lenkus. Jie nustatė, kad nemaža dalis respondentų yra neigiamai nusiteikę lenkų tautybės žmonių atžvilgiu, tačiau, kaip paaiškėjo, net 68 proc. respondentų nepažįsta nė vieno lenko (Vyšniauskas, Baltrušaitytė, 2015: 97).

⁵ Palygink: „kalboje yra užkoduota ne tik tautos kultūra, tapatybė, bet ir tai, kas vadinama mentalitetu, tautine psichologija“ (Rutkovska, Smetona, Smetonienė, 2017: 19).

yra visada kontekstuali, ir joks reikšmės tyrimas be konteksto negali būti tinkamas“ (Firth, 1935: 37), šiame straipsnyje bus bandoma apibrėžti *lenkų* neigiamus bruožus remiantis empirine medžiaga, kuri buvo rinkta iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sudaryto *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau – DLKT)⁶. Kadangi manoma, kad literatūroje stereotipai mažai keičiasi, jie tiesiog perėina iš vieno kūrinio į kitą, o publicistika daug greičiau atspindi visuomeninio ir politinio gyvenimo pokyčius (plačiau žr. Cidzikaitė, 2007: 47 ir ten cituojamą literatūrą), tyrimui pasirinkti tik DLKT publicistikos tekstai. Beje, publicistikos dalis sudaro 63,8 % viso DLKT, ji apima knygas – autobiografijas, memuarus, atsiminimus, kronikas, metraščius, laiškus, apybraižas ir pan., bendrąją periodiką – respublikinius, vietinius, užsienio ir pan. tekstus, populiariąją ir mokslinę periodiką, kuriose sukaupti tekstai iš įvairiausių mokslų sričių. Publicistikos tekstai yra labai svarbūs žodžių semantinei analizei, „nes laisvoje spaudoje galima rasti įvairiausių nuomonių, pasvarstymų ir komentarų apie tiriamąjį objektą. Be to, publicistika daro žmonėms didžiulę įtaką, formuoja sampratą apie tautines vertybes – jas iškelia arba sumenkina“ (Rutkovska, Smetona, Smetonienė, 2017: 34). Į DLKT išplėstinės paieškos laukelį buvo paeiliui įrašomos visos žodžio *lenkas* vienaskaitos ir daugiskaitos linksnių formos⁷. Peržiūrėti 8887 sakiniai. Iš tų sakinių analizei ir žodžio *lenkas* aprašymui atrinkti 783 sakiniai⁸: neįtraukti sakiniai, nusakantys kalbėtojo, pasakotojo neutralų, bešališką požiūrį į lenkų tautybės atstovą, nes sakiniuose žodis *lenkas* vartojamas leksine reikšme, t. y. tiesiog nurodoma žmogaus tautybė, ir jokios papildomos semantinės informacijos apie *lenkus* šiais sakiniiais neperteikiama, pvz.: *Jo motina buvo rumunė, o tėvas lenkas. Sunikiai sužeistas policininkas yra lenkas*. Išnagrinėjus atrinktus sakinius, paaiškėjo, kad juos galima suskirstyti į keturias grupes: neigiamo vertinimo į lenkus grupę, teigiamo vertinimo į lenkus grupę,

skriaudos, kurią patyrė lenkai, grupę ir lietuvių požiūrio į Lietuvos lenkus grupę. Šiame straipsnyje bus aptarta tik viena neigiamo vertinimo į lenkus grupė, kurią sudaro 148 sakiniai⁹.

Taigi straipsnio tikslas – aprašyti, koks neigiamas *lenko* vaizdinys susidaro iš DLKT publicistikos tekstų. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai: 1) išrinkti iš DLKT informatyvius sakinius su visomis daiktavardžio *lenkas* formomis; 2) atlikti šių sakinių semantinę analizę ir juos suklasifikuoti; 3) išsiaiškinti, kokie *lenkų* bruožai yra ryškiausi ir dažniausiai minimi; 4) palyginti gautus duomenis su ankstesniais panašaus pobūdžio tyrimais; 5) ištirti, koks lenkų tautybės žmogaus vaizdinio fragmentas susidaro iš DLKT tekstų.

Nagrinėjant sakinius, išeities tašku imama struktūrinė semantika. Struktūrinis požiūris derinamas su kognityviniu, einama nuo žodžio reikšmės kaip kalbos vieneto turinio, atsirandančio iš žinojimo, kas pavadinama tuo kalbos vienetu, prie sakinio prasmės, kuris priklauso komunikacijos sferai ir yra pasakymų (predikacijos) rezultatas (Gudavičius, 2011: 117)¹⁰. Analizuojami ne atskiri žodžiai, o nustatoma, kokia svarbi informacija apie lenkus perteikiama visu sakiniu, kaip per konkretaus žodžio semantiką ir jo ryšius su kitais žodžiais, reikšmėmis, konotacijomis, asociacijomis sukuriamas aukščiausia pakopa – prasmė. Šiam tikslui pasiekti naudojami aprašomasis analitinis ir semantinės analizės metodai.

Neigiamas lenkų vertinimas.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvos ir Lenkijos santykiai tam tikrais laikotarpiais buvo įtempti, dažnai priešiški, todėl nenuostabu, kad DLKT tekstuose randama nemažai pavyzdžių, kuriuose *lenkas* pateikiamas arba vertinamas neigiamai, išryškinami jo neigiami bruožai. Taip mano ir I. Trinkūnienė, plg.: „Galima manyti, kad neigiamiems vertinimams turėjo įtakos nestabilūs, priešiški tarpusavio santykiai praeityje“ (Trinkūnienė, 2000: 74). Sakinius, kuriuose išsakomas neigiamas lenkų tautybės atstovų vertinimas, galima suskirstyti į kelis pogrupius.

⁶ Prieiga internete: <http://tekstynas.vdu.lt>. Pavyzdžiai tyrimui rinkti 2021 m. vasario, kovo ir gruodžio mėnesius.

⁷ S. Papaurėlytė-Klovienė irgi rėmėsi pavyzdžiais iš DLKT, tačiau ji nagrinėjo būdvardžio *lenkiškas(-a)* formų junginius su charakterio bruožus pavadinančiais žodžiais (žr. Papaurėlytė-Klovienė, 2010: 1).

⁸ Plg. Papaurėlytė-Klovienė lenko konceptą apibrėžia, kaip ji rašo, „iš daugiau nei 20 pavyzdžių, kurie gali būti siejami su nacionalinio charakterio specifika“ (žr. Papaurėlytė-Klovienė, 2010: 4).

⁹ Teigiami lenkų bruožai trumpai pristatyti visuomenei mokslo populiarinio straipsnyje *Lenkai Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne (Mano kraštas, 2021 m. gruodžio 14 d. Prieiga internete: <https://www.manokraštas.lt/straipsnis/lenkai-dabartines-lietuviu-kalbos-tekstyne>)*. Pilnas tyrimas bus paskelbtas 2022 m. monografijoje *Lietuvos draugai ir priešai: semantiniai ir struktūriniai pokyčiai* (autorės: V. Čizik-Prokaševa, A. Gaidienė, A. Gritėnienė, D. Liutkevičienė, L. Vaičiulytė-Semėnienė).

¹⁰ Plg. žodžio reikšmė yra „pažintinės, arba kognityvinės, veiklos rezultatas“ (Mikulskas, 2009: 40).

1. Istoriniai faktai

Ankstesniais laikotarpiais lenkams teko kariauti su daugeliu tautų, todėl nenuostabu, kad DLKT tekstuose lenkai vadinami okupantais ir priešais. Priešais juos laikė ne tik lietuvių tauta, bet ir rusai bei vokiečiai, pavyzdžiui:

1. *Ir tas jam pavyko, o generolas, įtartas negražiais ryšiais su mūsų valstybės priešais lenkais, 1919 m. rudenį buvo atleistas iš kariuomenės vado pareigų.*

2. *Mokėsi caro laikais rusiškoje mokykloje, vėliau lietuviškoje, bet lenkai okupantai lietuvių mokytoją areštavo, nežinia kur padėjo.*

3. *Toliau Bekui dėščiau, kad lenkai yra ne vien vokiečių, bet ir lietuvių priešai.*

DLKT tekstuose perteikiama lietuvių nuoskauda ir pyktis ant lenkų minint 1920 m. lenkų sulaužytą Suvalkų sutartį ir Vilniaus krašto užgrobimą, pavyzdžiui:

4. *1920 m. spalio 7 d. buvo pasirašyta vadinamoji Suvalkų sutartis, bet ją lenkai klasingai sulaužė.*

5. *Tuo metu Lietuvą okupavę vokiečiai baigė kraustytis iš Vilniaus, tačiau lenkų legionieriai ją patį vakarą užėmė Vilnių...*

Tai, kad lietuviams buvo sunku gyventi lenkų okupacijos metu rodo kiti DLKT sakiniai. Lietuviai buvo iškeliami iš savo žemės (žr. 6 sakinį), buvo pagrobiami jų gyvuliai, turtas (žr. 7 sakinį), lietuviai buvo užpuldinėjami, šmeižiami, žeminami, persekiojami, tremiami (žr. 8, 9 sakinius)¹¹:

6. *...atgabentieji pas mus iš Lenkijos gilumos lenkai ne tik iš visur stengėsi išgyvendinti lietuvius, bet be jokio pasigailėjimo varydavo lauk ir vietos lenkus, kurie mūsų krašte galėjo išsilaikyti tik žemesnėse paskutinėse vietose, o žymiausias vietas laikė apglėbę visur „galileušai“...*

7. *Buvo daug atvejų, kai lenkų pasieniečiai pagrobavo lietuvių gyvulius.*

8. *Už tai, kad teisingai traktavau lingvistinę situaciją ir jos atsiradimą Pietryčių Lietuvoje, to krašto lenkų ekstremistų buvau visaip šmeižiamas ir žeminamas.*

9. *Įsitvirtinę Vilniuje lenkai 1923 metų pavasarį pradėjo persekioti lietuvius ir tremti.*

Iš DLKT sakinių matyti, kad lenkai visaip bandė palaužti lietuvius: lenkino Lietuvą ir draudė kalbėti lietuviškai (žr. 10 sakinį), stabdė kultūrinę veiklą

(žr. 11 sakinį), uždarė visų lietuviškų laikraščių leidybą (žr. 12 sakinį), buvo likviduojami ar uždaromi švietimo ir kultūros židiniai (žr. 13 sakinį), buvo draudžiama naudoti lietuviškus vadovėlius (žr. 14 sakinį)¹²:

10. *Bet tereikėjo apsikrikštyti, ir iš karto prisi-statė lenkai. Ir ėmė lenkti į savo pusę, t. y. lenkinti.*

11. *Lenkai kaip įmanydami sunkino, varžė, stabdė lietuvių kultūrinę veiklą.*

12. *Lenkai buvo uždarę visus lietuviškus laikraščius...*

13. *Patys niūriausi atsiminimai apie Stepono Batoro universiteto studentus lenkus iš 1938 metų pradžios, kada kai kurie jų talkino valdžios organams likviduojant Vilniuje lietuvių švietimo ir kultūros židinius.*

14. *Patiems parengti ir Vilniuje išleisti lietuviškus vadovėlius reikėjo dar ir dėl to, kad lenkų valdžia draudė naudoti lietuviškus vadovėlius, išleistus Nepriklausomoje Lietuvoje. Jau nuo 1915 metų prie Lietuvių mokslo draugijos buvo įsteigta vadovėliams leisti komisija...*

Nagrinėtuose sakiniuose iškyla ir nesutarimų dėl religijos kalbos ir tautiškumo simbolių: buvo draudžiama melstis lietuviškai (žr. 15 sakinį), lenkai griovė kryžius (žr. 16 sakinį):

15. *Ilgą laiką Pabradėje „ganytojavę“ lenkai kunigai draudė parapijiečiams lietuviškai melstis.*

16. *Labai aktyviai veikė Šv. Kazimiero draugijos skyriai. Jie buvo tarsi švyturys, skleidžiąs lietuvių tautybę, tarsi uola prieš okupantų antpuolius. Didi kova užvirė dėl statomų kryžių. Dzūkai juos statė su Vỹčio kryžiumi, o kai kurie lenkai griovė. Pasi-taikydavo, jog valdžiai nuvertus kryžių, po nakties jo vietoje jau stovėdavo kitas.*

DLKT tekstuose rasta ir sakinių, kuriuose aprašomas lenkų karių, kareivių ir šovinistų žiaurumas kitų tautų atstovų atžvilgiu: žmonės buvo žiauriai kankinami, kapojami, trypiami, šaudomi, pavyzdžiui¹³:

17. *Lenkai Mamertą nužudė ypač žiauriai. Surišę rankas, ant kaklo jam užnėrė spygliuotos vielos kilpą ir pririšę prie vežimo, varė arklį šuo-liais.*

18. *Lenkai šovinistai ypač žiauriai elgėsi su ukrainiečiais.*

¹¹ Tačiau palygink su šiuo sakiniu: *Lenkų-komunistų kovoje Vilniaus komendantūra (apie 50 žmonių) laikėsi neutraliai. Lenkai lietuvių neužpuldinėjo.*

¹² Tačiau palygink su šiuo DLKT sakiniu: *Išsigimę lietuviai tapo didesniais krašto lenkintojais už pačius lenkus.*

¹³ Tačiau palygink su šiuo DLKT sakiniu: *Lietuvių daliniai taip pat peržengdavo karo įstatymo ribas: Vilniaus krašto lenkai negali pamiršti Głitiškių kaimo aukų, kurios krito nuo lietuvių ekstremistų rankų.*

19. *Vieną dieną dėdė nusivedė prie Švenčionių katalikų kapinių, parodė žvyruobę, esančią prie pagrindinio įėjimo ir pasakė: čia lenkų legionieriai sušaudė lietuvių žvalgus.*

2. Lietuvių santykiai su lenkais

DLKT publicistiniuose tekstuose aptariant politiškai Lietuvai labai sunkų XX a. pirmą pusmetį, išryškėja didžiulis kaimyninių valstybių Lenkijos, Vokietijos, Rusijos spaudimas. Tuo metu lietuviai buvo ypač priešiški lenkams, nusi- statę prieš juos: jiems ir vokiečiai, ir rusai, ir žydai atrodė geresni už lenkus ir ne tokie pavojingi, pavyzdžiui:

20. *Žmonės aiškino, kad jiems jau geriau klausyti vokiečių nei leisti lenkui vadovauti.*

21. *Jie koketavo su lietuvių veikėjais, kad šie kartais nesusitartų su lenkais. A. Voldemaras, M. Yčas ir kiti rusus laikė mažiau pavojingais už lenkus.*

22. *Iš tiesų su „Kaimynais“ pjesę galėtų sieti ta pati kasdienė buitė – laiptinės kaimynų pašnekėsiai apie vaikystę Kulautuvoje, apie blogus žydus ir dar blogesnius lenkus, intrigėlės – kas name garsiai šlapinasi, kieno šuo taip loja...*

Rastas vienas sakiny, iš kurio aišku, kad lietuviai prieškarinio Lietuvoje buvo tiek nusistatę prieš lenkus, kad vengdavo santuokų su lenkais:

23. *Iš tiesų nutautimas per giminytės ryšius buvo reali problema: dalis lietuvių, gyvendami ir dirbdami ne Lietuvoje, tuokdavosi su svetimtaučiais. Šios baimės genamas, Petras Avižonis reikalavo, kad sesuo Morta, baigusi mokslus Rostovo sodininkystės mokykloje, nedelsdama grįžtų į Lietuvą, idant „[...] neištekėtų už kokie lenko ar baltgudžio“...*

Priešškumas lenkams būdavo toks stiprus, kad lietuviai stengdavosi, kur tik galėjo, su jais varžytis, nes laimėjimas prieš lenkus suteikdavo didžiausio malonumo ir pasididžiavimo, pavyzdžiui:

24. *Laimėti prieš lenkus bet kokioje sporto šakoje buvo didžiausias malonumas ir pasididžiavimas.*

25. *...labai maloniai prisimenu vakarines gegužines pamaldas Šv. Jono bažnyčioje. Visi eidavome ten ne tiek melstis, kiek garsiai giedoti, kad parodytume lenkams, kiek daug Vilniuje lietuvių ir kad mes gražiau giedame negu lenkai.*

Priešškumas nebuvo vienpusis: DLKT rasti sakiniai, iš kurių matyti, kad lenkai irgi yra trukdę lietuviams (žr. 26 sakinį), arba įtariamai tai padary-

siantys (žr. 27 sakinį). Lenkams taip pat yra nesvetimas varžymosi su lietuviais jausmas: lenkų gimnazistai pirmieji keldavo muštines (žr. 28 sakinį):

26. *...į dr. Jono Basanavičiaus laidotuves atvyko Nepriklausomos Lietuvos atstovai kultūrininkai. Tai nebuvo taip paprasta: jiems atvykti lenkai visaip trukdė. Tik Prancūzijos ambasadai ir Tautų Sąjungai tarpininkaujant, pagaliau buvo duotas 12 asmenų leidimas atvykti į dr. Basanavičiaus laidotuves.*

27. *Lengvų rungtynių su niekuo negalime tikėtis. Esu tikras, kad ir lenkai mėgins pakišti mums koją, nors patys šansų patekti į Europos čempionatą neturi.*

28. *Per didžiąją pertrauką, ypač žiemą, vykdavo „mūšiai“ paprastai pirmi pradėdavo lenkai, įsiverždami į mūsų gimnazijos kiemą ir apmėtydami sniego gniūžtėmis lietuvius. Pasitaikydavo, kad lenkai įsprausdavo į sniego gniūžtę ir akmenį.*

Tirtuose sakiniuose paliudytas nepalankumas lenkams ir naujesniais laikais: nenorima, kad lenkai valdytų Lietuvos žemes (žr. 29 sakinį), buvo bijoma stoti į Europos Sąjungą, nes atsidurtų greta lenkų (žr. 30 sakinį), iki šiol bijoma lenkų tautybės atstovų valdančiųjų tarpe (žr. 31 sakinį):

29. *Visos vyriausybės tvirtino, kad nenori duoti galimybės lenkams, žydams, įvairiems užsieniečiams „išparceliuoti“ Lietuvos.*

30. *Beje, tuomet mūsų krašte vieningosios Europos idėja priimta nepalankiai, motyvuojant tuo, kad „mes viename vežime su lenkais nesėdėsime“...*

31. *Todėl nieko gero nežadėjo lenko Česlovo Okinčico paskyrimas Prezidento patarėju (kaip, beje, ir Boženos tapimas Ekscelencijos sekretore)...*

Lietuvių nepasitenkinimą lenkais naujesniais laikais lėmė įvairūs veiksniai: visų pirma, lietuviai jautė, kad Lietuvos lenkai nenorėjo Lietuvos nepriklausomybės, jos bijojo (žr. 32 sakinį), antra, Lietuvos lenkai stipriai priešinosi lietuviybei (žr. 33 sakinį). O tai, kad kai kurie lenkai rodo nepagarbą Lietuvos vėliavai, irgi prisideda prie priešškumo kurstymo (žr. 34 sakinį):

32. *Širdies gilumoje tuo metu Lietuvos lenkai nenorėjo nepriklausomos Lietuvos, bijojo jos, buvo ištikti šoko...*

33. *Lenkai prieš lietuviybę Vilniaus krašte šiaušiasi, net įžūliai priešinasi...*

34. *Lietuvos konsulas Seinuose tapo lenkų šovinistų atakos objektu. Plėšomos pastato iška-*

bos, niekinamos Lietuvos valstybinės vėliavos. Tai rodo vietinių **lenkų** požiūrį į Lietuvą¹⁴.

Remiantis DLKT sakiniais lietuvių nusistatymą, priešiškamą lenkams galima pagrįsti ir konkurencijos dėsniais: kaip galima draugauti su tais, kurie atima darbą, numuša kainas, trukdo geresniems sandoriams, pavyzdžiui:

35. *Labiausiai mus išgrūdo iš rinkos lenkai, paprašę kur kas mažesnių kainų.*

36. *Didžiausiai Lietuvos vaistų gamybos bendrovei „Sanitas“ perkant Lenkijos vaistų gamyklą „Jelfa“ lenkai stengėsi kaišioti pagalius į ratus.*

37. *Vietiniai jau pradėjo jausti ir konkurentų iš Lenkijos kvėpavimą į nugarą. Pasienio regionuose lenkų statybininkai iš lietuvių jau atėmė užsakymų.*

DLKT rasti sakiniai, kurie rodo, kad nepasitikėjimas lenkais, vadinasi ir priešiškus jiems, yra paveldimas, perduodamas iš kartos į kartą arba sąlygojamas nepagrįstomis baimėmis (dar žr. 42 sakinį):

38. *Tą pirmą vakarą pasirodė, kad ir kitais politiniais klausimais, šalia mano paveldėto nepasitikėjimo lenkais, panašiai galvojome.*

39. *Mus, vaikus, netrukus ne tik tėvai, bet ir mokytojai, ir kiti suaugusieji greitai išmokė nekęsti klastingųjų lenkų.*

40. *Šiaip ar taip, valdžios politika buvo vienareikšmiškai nukreipta prieš mažumas. Požiūrį į lenkus jau tradiciškai įtakoję tam tikri nuogąstavimai ar net savotiška fobija.*

Paminėtina ir tai, kad ne visi lietuviai kaltino minėtomis nedorybėmis visus lenkus ir lenkų tautą, pavyzdžiui:

41. *Stebina noras padaryti mane antilenku. Toks nesu ir niekada nebuvau, tik smerkiu polonizatorius (ne lenkų tautą!), nuo kurių lietuvių tauta labai nukentėjo.*

42. *Tai jie perteikė mums žinią, kad lenkai blogi, nes užėmė Vilnių ir panašiai, nors namuose niekada nebuvo neigiamai kalbama apie kitas tautas, rases ar tikėjimus.*

3. Lenkų būdas

DLKT tekstuose pasitaiko nemažai sakinių, kuriuose išryškunami neigiami lenkų tautybės atstovų bruožai. Keli sakiniai rodo, kad lenkai yra

labai geros apie save nuomonės: jie mano, kad yra geresni už kitus (žr. 43 sakinį), labai galingi, nes gali padėti net amerikiečiams (žr. 44 sakinį), mėgsta pūstis prieš kitus (žr. 45 sakinį), rodo norą nuolatos kitus pralenkti, kas kelia žmonių nusistatymą prieš juos (žr. 46 sakinį), be to, jie gali priškirti kitų nuopelnus sau (žr. 47 sakinį):

43. *Yra tokio idiotiško kai kurių lenkų mąstymo, jog galima visus kritikuoti, tik mūsų – nevalia. Anot tokių, lietuviai negerai, vokiečiai negerai, ukrainiečiai negerai, o lenkai – šventeivos.*

44. *Žinoma, yra tokie galiūnai pasaulyje kaip lenkai, kurie nori padėti amerikiečiams, nes mato didžiulį atlyginimą už tai ateityje.*

45. *Svarstant šiuos klausimus, B. K. Balutis atkreipė dėmesį, kad „lenkai laikėsi kaip titnagas. Be to, pusėtinai pūtėsi“. Mat jautėsi esą padėties šeimininkai.*

46. *Lenkų sąmonėje vis tebėra išisaknijusi mintis, kad jie begalinę malonę daro lietuviams, visokiais būdais primesdami bei įkyriai piršdami savo kultūrą ir kalbą. O ne visi lietuviai norėjo pulti į lenkų glėbį. Lenkai savo tariamu mandagumu, pavydu, tuščiu pasididžiavimu, noru kitus pralenkt nuolat duodavo progos su jais kiverčytis tiek gimnazijoje, tiek už jos ribų.*

47. *Bet, nors pavadinimas vodka yra kilęs iš rusiško žodžio voda – vanduo, degtinės išradėjais skelbiasi lenkai. Girdi, jie varė degtinę jau VIII a., kokiu šimtmečiu anksčiau, nei atsirado pirmieji rašytiniai liudijimai apie degtinės gamimą Rusijoje.*

I. Trinkūnienė, L. Anglickienė, D. Cidzikaitė kaip pagrindinį lenkų bruožą įvardijo jų išdidumą. Buvo bandyta rasti apie lenkų išdidumą pavyzdžių ir DLKT, tačiau rasti tik trys sakiniai su žodžiu išdidumas. Tačiau išdidumas šiuose sakiniuose turi teigiamą konotaciją, pavyzdžiui:

48. *Šiame romane garsus XX a. pradžios lenkų rašytojas Weyssenhoffas rašo apie laikus, kai dvarų gyventojai dar išdidžiai save vadino „gimtimi lietuviais, tautybe – lenkais“ ...*

49. *Liūdną lietuviškų dainų pynę keitė temperamentingi estų šokiai, smagios danų dainos, grakštūs ir išdidūs lenkų posūčiai.*

Minėtų anksčiau tyrėjų buvo išskirti ir lenkų pasikėlimas, savęs aukštinimas, egoizmas. Sakinių su šiais žodžiais, kalbančius apie lenkus, nepasitaikė. Viename sakinyje minimas pasipūtimas, tačiau pabrėžiama, kad lenkas kaip tik jo stokoja:

¹⁴ Pažymėtina, kad taip elgtasi pavienių žmonių, ir jiems kiti nepritarė, ką rodo ir tolesni sakiniai: *Lietuvos konsulato Seinuose apsauga bus sustiprinta. Lenkijos vyriausiasis policijos komendantas tam įsteigė papildomai penkis policininkų etatus. Lenkų spauda labai rimtai reagavo į nacionalinės vėliavos nuplėšimą nuo Lietuvos konsulato Seinuose.*

50. *Nepaisant senyvo amžiaus – tada jam buvo devyniasdešimt metų – lietuvių kilmės lenkų išeivijos intelektualas buvo tiesus ir jaunuolis, labai elegantiškas, orus, tačiau be lašelio pasipūtimo.*

Buvo kalbėta ir apie lenkų pavydumą bei savanaudiškumą. Pavydumas minimas 46 sakinyje ir 51 sakinyje, tačiau 51 sakinyje juo lenkai yra įtariamai, bet nekaltinami:

51. *Pažymima jos itin balta alebastrinė oda, o dviprasmišką komplimentą „turėjo lietuvišką veidą“ galima priskirti lenkų, turėjusių nusilenkti lietuvei karalienei, pavydui.*

Sakinių, kalbančių apie savanaudiškumą, rasta du. Vienaime šiuo jausmu kaltinami ir lietuviai, ir lenkai, kitame parodoma, kad lenkas atvirksčiai elgėsi nesavanaudiškai:

52. *Lenkų autonomijos projektas yra vienas pagrindinių ir nestabilumo, ir mūsų valstybingumą silpninančių veiksnių. Šiuo metu aišku, jog mūsų vidinis konfliktas padėjo šį projektą įgyvendinti, abiejų grupių politinis žaidimas buvo savanaudis, ir savanaudiškai buvo naudojama „lenkų“ korta.*

53. *Į mūsų šviesiu pavydu atmieštą nusistebėjimą matant, kiek daug nesavanaudiškos organizacinės ir kitokios pagalbos konsulas skirdavo savo tautiečiams, p. Z. Nowickis atsakė: „Konsulai atvažiuoja ir išvažiuoja, o diaspora lieka. Lenkija yra ir bus ten, kur yra lenkai.*

DLKT tekstuose kalbama ir apie lenkų nesąžiningumą: ne viename sakinyje įspėjama, kad lenkai gali apgauti (žr. 54 sakinį), netesėti duoto žodžio (žr. 55 sakinį), yra neprognozuojami ir gali iškrėsti pokštų (žr. 56 sakinį):

54. *Toks įspūdis, kad Lietuvą ir visus kitus lenkai paprasčiausiai gali apgauti.*

55. *Lenkai gali iškrėsti ir pokštų.*

56. *Esu tikras, kad naftos žaliavos Mažeikiams užteks. – Dažnai galima išgirsti abejonių, kad lenkai netesės visų savo investicinių pažadų, siekiančių 700 mln. dolerių.*

Be to, minima ir tai, kad lenkai moka pakalbėti, atsikirsti, gali išsisukti iš bet kurios situacijos (žr. 57 sakinį). Kalbama ir apie tai, kad pasitaiko klaslingų lenkų (žr. 58 sakinį):

57. *Varydavo į tė vė kamerą kaip iš pypkės. Pirma, todėl, kad jis taksistas, o nei vienas taksistas nebijo nei vieno lituanisto, nei polonisto. Antra, lenkų liežuviai jau ir šiaip gudriai išsukti.*

58. *Kas vogė lentas? Tyla. – Kas sukapojo šias lentas? – maloniai klausia visuomet korektiškas, bet klaslingas lenkas.*

Klaslingumas kaip konkretaus žmogaus savybė buvo paminėta tik vieną kartą. Tačiau lenkai klaslingais poelgiais praeityje kaltinami 11 sakinių: kalbant apie Suvalkų sutarties sulaužimą, Vilniaus krašto užgrobimą, Vytauto karūnos pagrobimą ir krikščionybės įvedimą, pavyzdžiui:

59. *Želigovskis klaslingai sulaužė Lietuvos ir Lenkijos Suvalkuose pasirašytą sutartį ir užgrobė Vilnių. Visa Lietuva labai pasipiktino tokiu klaslingu Lenkijos elgesiu ir visokiais būdais rėmė Vilniaus krašto lietuvius, nes lenkai labai žiauriai elgėsi su jais ir siekė kuo greičiau nutautinti Vilniaus kraštą.*

60. *Štai šita „neapykanta savo priešams“ ir yra pagrindinė emocija, valdanti tiek kryžiuočių, tiek lenkų pasiuntinius Skirgailoje. Dievo vardas jų lūpose – tik šydas, slepiantis klaslingą ekspansiją.*

DLKT tekstuose minimas ir lenkų temperamentas: trijuose sakiniuose išskiriamas jų aršumas (žr. 61, 62 sakinius) ir keturiuose – jų chuliganiškumas¹⁵ (žr. 63, 64 sakinius):

61. *Pirmaisiais metais apsigyvenome pas artimiausią piliakalnio gyventoją jau minėtąjį poną Jarmalavičių, aršų lenką, atvirą tarybinės santvarkos priešą.*

62. *Paskutiniaisiais metais teko talkininkauti daugiau, prižiūrėti studentus, kovoti su jų šunybėmis. Žmonės čia – aršūs lenkai, gudai. Mokykla lenkiška. Joje studentai gyveno.*

63. *Bilietai lenkų austruoliams pirmenybių organizatoriai išdavė dešimtis kartų mažiau, nei buvo prašyta. Tačiau kažin ar ši apsisaugojimo nuo jų politika suveiks. Lenkų futbolo chuliganai į pasaulio čempionato stadionus pasiryžę patekti mokėdami didelius pinigus už bilietą juodojoje rinkoje.*

64. *Akivaizdu, kad Lietuvos konsulas Seinuose V. Povilionis iš esmės yra paliktas vienas prieš siautėjančius chuliganus. Keista ir tai, kad į tokius lenkų siautėjimus tiek Suvalkų krašte, tiek Pietryčių Lietuvoje visiškai nereaguoja lenkų sąjunga Lietuvoje...*

Apie žalingus lenkų įpročius kalba kiti DLKT sakiniai: tekstuose randama faktų, kad lenkai turi pomėgį rūkyti (žr. 65 sakinį), yra azartiški (žr. 66 sakinį):

¹⁵ Paminėtina, kad lenkų chuliganiškumas minimas 3 sakiniuose kalbant apie futbolą ir viename sakinyje kalbant apie incidentą Seinuose.

65. *Apie 10 proc. suaugusių lenkų yra alkoholikai. Girtavimas yra 28 proc. skyrybų priežastimi. Lenkai taip pat yra didžiausi Europoje rūkoriai. Medikai prognozuoja, kad 2000 metais trečdalis lenkų gali turėti vienokio ar kitokio laipsnio vėžinį susirgimą.*

66. *Mūsų šalies gyventojas, azarto pagautas, per metus išleidžia apie 32 litus (8 JAV dolerius). Tai šiek tiek daugiau, nei moka latviai ir estai, bet dvigubai mažiau, nei loterijoms skiria lenkai (vidutiniškai 15 JAV dolerių per metus)...*

DLKT publicistikoje kalbama ir apie lenkų nusikalstamumą: pateikiami statistiniai faktai apie prekybą merginomis (žr. 67 sakinį) ir bendras nusikalstamumo rodiklis (žr. 68 sakinį), kalbama apie muitininkų ryšius su kontrabandininkais (žr. 69 sakinį)¹⁶:

67. *Dabar ji vėl tampa ne tik žinoma „importuotoja“, bet ir „eksportuotoja“. Per vienerius metus lenkai Vakarų šalims parduoda apie 10 tūkstančių merginų. Į Lenkiją gabenamos rumunės ir Bulgarijoje gyvenančios turkės bei rusės. Lenkai tarpininkauja ir pervežant merginas...*

68. *Pernai lietuviai nusileido tik Jugoslavijos atstovams, o šiemet nusikaltimų skaičiumi visus aplenkė lenkai.*

69. *Dažniausiai jie ištuština tik porą slėptuvių, kitų tarsi ir nemato. Tai, kad jų santykiai su kontrabandininkais tikrai geri, rodo ir tai, kad viename iš vagonų lenkų muitininkai asmeniškai sveikinasi su kontrabandininkų vadovu.*

Rasta pora pavyzdžių, kuriuose minima, kad lenkai prastai dirba savo darbą¹⁷:

70. *Kadangi buvo mokama už valandinį darbą, o ne už rezultatus, kai kurie kolegos tuo įžūliai naudojosi. Pavyzdžiui, buvo 2 lenkai, kurie visą dieną sugebėdavo darbą tik imituoti, bet atlyginimą pasiimdavo.*

71. *Lenkijoje ekspresas sustoja Trakiškėse. Pasirodę lenkų muitininkai багаžą tikrina labai paviršutiniškai¹⁸.*

¹⁶ Tačiau palygink su šiuo sakiniu: 10 val. buvome Lazdijų pasienio punkte. Ten vėl laukė nemalonus incidentas. Lenkų muitininkai, kruopščiai apieškoję keleivių багаžą, išsodino vieną lenkų su cigarečių kontrabanda.

¹⁷ Tačiau palygink su šakiniais, kuriuose apie lenkų darbštumą kalbama kaip apie visos lenkų tautos bruožą, o ne pavienių asmenų bruožą, pvz.: 6 tūkst. Vokietijos verslininkų įkūrė įmones Lenkijoje. Pasakojami anekdotai apie mašinas vagiančius lenkus, tačiau 70 procentų verslininkų patenkinti jų darbu ir teigia, kad lenkai dirba geriau už vokiečius. DLKT ES senbuvių būgštavimus sukėlė ir tai, kad dėl paslaugų rinkos liberalizavimo Vakarų esą gali užplūsti „lenkų santechnikai“ – pigesnės darbo jėgos iš Rytų simbolis.

¹⁸ Palygink su priešingos reikšmės sakiniu, nurodytu 16 išnašoje.

Lenkus neigiamai charakterizuoja ir tai, kad jie rodo norą pasipelnyti bet kuria kaina, pavyzdžiui:

72. *Šis Lenkijos kalnų kurortas, kaip ir Slovakijos miestas Popradas, esantis šalia Tatrų kalnų, pretenduoja surengti 2010 metų žiemos olimpinės žaidynes. Pasak mūsų šalies studentų sporto delegacijos vadovo, jį ir kitus universiados dalyvius vis dėlto nustebino lenkų noras pasipelnyti bet kuria kaina.*

73. *Lenkai nusprendė vėl pašokdinti Lietuvą pareikšdami, kad jei Lenkija negaus trečdaliai naujoje atominėje jėgainėje pagaminamos elektros energijos, strigs Lietuvos ir Lenkijos elektros tilto statybos.*

DLKT tekstuose rašoma ir apie lenkų propagandą bei kiršinimą (žr. 74, 75 sakinius). Kalbama ir apie tai, kad pasitaiko lenkų šovinistų (žr. 76 sakinį):

74. *Tokie straipsniai, ypač skelbiami užsienyje, buvo būtini, nes lenkų propaganda labai iškreipė istorinę tiesą ir lietuvių–lenkų santykius praeity...*

75. *Kolega iš to paties laikraščio Šarūnas Valentinavičius iš peties rėžė kaltinimus plunksnos broliams: kodėl sueigoje nėra nacionalinio radijo ir televizijos, nė vieno dienraščio atstovų!.. Štai taip. Įvyko. Pora lenkų provokatorių vėl sukiršino lietuvius, kurie tuoj puolė rodyti į kitus pirštais, kaltindami, kad tie esą mažesni patriotai nei jie patys.*

76. *Vatikanas prof. M. Reinį paskyrė Vilniaus arkivyskupu, kol kas esančiu jau esamo lenko šovnistu arkivyskupo padėjėju ir pavaduotoju.*

4. DLKT minimi neigiami stereotipai apie lenkus

DLKT tekstuose randama sakinių, kuriuose paminėti žmonių pasąmonėje įsitvirtinę neigiami stereotipai apie lenkus. Rasti du posakiai, iš kurių galima suprasti, kad lenkai buvo laikomi suktais žmonėmis:

77. *Vykusiai švenčioniškiai vartoja priežodį: „Gink, Dieve, su latviu reikalą turėti, su gudu pyktis, su lenku bylinėtis.“*

78. *Labiausiai nekenčiami lenkai: „Lietuvis ūkininkas negalėjo šunio laikyti, nes tas šuo trukdo kaimynams. O lenko šuo niekam netrukdo“, – piktinasi jie ir savo ruožtu tyčiojasi iš lenkų: „Tupi lenkas ant kalniuko – žiba akys kaip velniuko.“*

Apie tai kalba ir rastas vienas sakinytis, kuriame pateikti vienos apklausos duomenys:

79. Paaiškėjo, kad rusai atrodo lietuviams nuoširdūs, draugiški ir malonūs, **lenkai** – išdidūs, spekuliantai ir sukčiai, o žydai vieniems – sukti, gudrūs ir apgavikai, kitiems – geri žmonės. Artimiausi lietuviams žmonės – latviai, kurie yra lyg broliai.

Tai patvirtintų ir minėti anksčiau 54-57 sakiniai.

Apie užsienyje įsitvirtinusių stereotipą galima sužinoti iš kito sakinio:

80. Užsienyje specialiai ieškoma gerų žurnalistų, kurie paneigtų daug kur tebevyraujančių **lenko** – kaip girtuoklio, chuligano, antisemito – įvaizdį ir apskritai liaupsintų Lenkiją – juk šalyje yra nemažai ir girtinų dalykų.

Apie girtuokliavimą (10 proc. suaugusiųjų) kalbama 65 sakinyje. Kad esama lenkų girtuoklių rodo ir šie sakiniai:

81. Vienas svarbiausių šių metų **lenkų** dokumentinių filmų pasakoja režisieriaus Jaceko Bławuto draugystės su trisdešimtmečiu užkietėjusiu girtuokliu Michalu istoriją.

82. Kaip tyčia vakar stebėjau **lenkų** RTL7 kriminalus – ten net paprastų girtuoklių veidus dengia.

Kaip buvo kalbėta, lenkų chuliganiškumas minimas kalbant apie futbolą (3 kartai) ir vieną kartą kalbant apie incidentą Seinuose.

Sakinių, kalbančių apie lenkų antisemitizmą rasta šeši. Trys sakiniai pasakoja, kad lenkų istorijoje būta negerų poelgių žydų atžvilgiu. Viename iš jų už tai atsiprašoma:

83. Lietuvių politiniai tikslai žydams atrode labiau priimtini ir mažiau pavojingi, nes juose nebuvo antisemitizmo, kaip ano meto **lenkų** politinėje mintyje ir praktikoje, negrėšė tokios socialinės permainos, kokias galėjo sukelti bolševizmo plėtra.

84. Nors žydai gyvena Lenkijoje kelis šimtmečius, jie visuomet buvo čia svetimi. Kiek **lenkų** troško, kad jie išnyktų iš šalies! Šiame kontekste antisemitizmas reiškia lenkų nepakantumą ne vien žydams, bet ir viskam, kas svetima...

85. Praėjusį sekmadienį pietiniame Kielcės miestelyje įvyko ceremonija, kurioje premjeras Vlodzimiežas Cimoševičius bei miesto meras atsiprašė už tai, kad 1946 metais **lenkų** nusikaltėliai čia nužudė 42 žydus. Taip pat atsiprašyta už kitas lenkų skriaudas žydams, o katalikų vyskupas pasmerkė antisemitizmą.

Kiti trys sakiniai rodo, kad šia tema yra spekuliuojama, kartais kaltinama be pagrindo, naudojama išankstine nuostata šia tema:

86. „Pažadėtosis žemės“ spaudos konferencijoje Los Andžele žurnalistas iš Tel Avivo piktinosi filmu. Įdomiausia tai, kad kalbėjo apie filmą, kurio ten dar niekam nebuvo rodę. Po konferencijos paklausiau jo, kur jis tą filmą matė. Atsakė, kad visai nebūtina jį žiūrėti, nes iš anksto aišku, kad **lenkų** filmas bus antisemitinis. Į tokią nuostatą aš neturėjau ką atsakyti.

87. J. Navakas prisipažino T. Katelbachui, kad rašęs studiją apie Janą Sobieską. Ir dar – žurnalistas, be kitų ypatybių, išvelgė jame antisemitą.

88. Protesto laišką dėl straipsnio Amerikos dienraščiui nusiuntė ir Lenkijos ambasada JAV, tačiau jis, sutrumpintas ir iškreipta esme, buvo išspausdintas tarp dviejų jau minėtų Niujorko žydų laiškų, antisemitizmu ir holokaustu kaltinančių ne tik AK, bet ir visą **lenkų** tautą. Noriu įspėti, kad būtumėt atsargūs. Norėčiau atkreipti dėmesį žmonių, kurie gali būti apgauti Monrealyje susidariusios sukčių grupės.

Lietuviai taip dažnai ir garsiai kalbėjo apie neapykantą lenkams, kad užsienyje net pradėta juokauti šia tema:

89. Anot vokiečių, lietuvių neapykanta **lenkams** tokia didelė, jog Valstybės Taryba turinti į šias pareigas surasti lietuvi.

Pabaigoje paminėtina, kad ne visi lietuviai yra tik prastos nuomonės apie lenkus, yra ir tokių, kurie kritiškai ir saviškiams:

90. ...klauskime vieni kitų – ką lietuviai randa istorijoje. Manytume, kad bendras vaizdinys būtų toks – lietuviai yra dori ir skaisčius, kad jie turėjo ir tebeturi turtingiausių kalbą bei pagonišką sielą, kad jie viduramžiais sukūrė galingiausių valstybę, pergyveno turtingiausias pagonybės, gotikos, renesanso epochas etc. Jeigu kas nors buvo ne taip, tai kalti „sukčiai“ **lenkai**, rusai, vokiečiai, žydai, amerikiečiai, tik jau ne patys lietuviai.

Kad lenkai lietuvių buvo vertinami nevienareikšmiškai, rodo ir kitas DLKT sakiny:

91. Tačiau nevengiama ir kontroversijų, nesilankstoma vienu prieš kitus: Paulius Subačius pristato liaudišką **lenko** paveikslą – nuo brolio iki lenko, cituodamas: „lenkai krinta kaip lapeliai/Lietuviai – kaip mūrai“.

Apibendrinimai ir išvados.

Tautiniai stereotipai – būdinga bet kurios valstybės sociokultūrinio konteksto dalis, todėl jų analizė visada yra aktuali. Žmonių požiūrį į kitų tautybių atstovus galima nustatyti tiriant įvairius

šiuolaikinius tekstus. Kadangi manoma, kad joks žodžio reikšmės tyrimas be konteksto neįmanomas, tyrimui pasirinkti DLKT publicistikos tekstai.

Straipsnis remiasi 148 sakinių semantine analize. Juose atpasakojami istoriniai faktai, pasakojama apie lietuvių ir lenkų santykius, apibūdinamas lenkų būdas, pateikiami keli paminėti DLKT tekstuose įsitvirtinę stereotipai apie lenkus. Ankstesniuose tyrimuose kaip ryškiausias neigiamas lenkų bruožas buvo išskiriamas lenkų pasipūtimas ir perdėtas savo vertės jausmas, tokių pavyzdžių peržiūrėtuose DLKT sakiniuose pasitaikė tik keli. Egoizmo, pasikėlimo, savęs aukštinimo, išdidumo savybės, išskirtos kitų tyrėjų, nebuvo paminėtos peržiūrėtuose sakiniuose. Klasingumas, išskirtas D. Cidzikaitės kaip vienas pagrindinių lenko bruožų, minimas DLKT 1 kartą, kalbant apie konkretų žmogų. Tačiau lenkai klasingais poelgiais kaltinami 11 kartų, kalbant apie istorinius įvykius: Suvalkų sutarties sulaužymą, Vilniaus krašto užgrobimą, Vytauto karūnos pagrobimą, krikščionybės įvedimą. Daugiausia DLKT sakiniuose neigiamai apie lenkus buvo kalbama taipogi minint praeities faktus: lenkai vadinami okupantais ir priešais, išsakomos nuoskaudos dėl Vilniaus krašto užgrobimo, patirtų skriaudų okupacijos metais, kai lietuviai buvo puldinėjami, šmeižiami, persekiojami, žudomi, tremiami, dėl Lietuvos lenkinimo, nes lenkai visai bandė palaužti lietuvius: stabdė kultūrinę veiklą, buvo uždarę visų lietuviškų laikraščių leidybą, švietimo ir kultūros židinius, draudė naudoti lietuviškus vadovėlius. Pasakojama apie lenkų karių, kareivių, šovinistų žiaurumą. Viso kalbančių apie istorinį kontekstą sakinių rasta 76. Apie lietuvių ir lenkų santykius buvo kalbama 23 sakiniuose: išsakomos priešiškos nuostatos lenkų atžvilgiu, nurodomi nepasitenkinimą ir priešišumą lėmę istoriniai, politiniai ir konkurenciniai veiksniai, noras su jais nuolat varžytis. Parodoma, kad priešiško lenkams jausmas yra paveldimas, perduodamas iš kartos į kartą. DLKT minimos ir įvairios neigiamos lenkų savybės ir įpročiai: manoma, kad lenkai yra pernelyg geros apie save nuomonės, jiems gali būti būdingas aršumas, chuliganiškumas, nesąžiningumas, klasingumas, noras pasipelnėti; jie yra rūkoriai, mėgsta žaisti loterijose, pasitaiko girtuoklių, užsimenama ir apie jų nusikalstamą veiklą. Pasitaiko antisemitų ir šovinistų. Pabrėžtina, kad dažniausiai apie tam tikrą bruožą

užsimenama viename ar dviejuose sakiniuose. Viso tokių sakinių DLKT rasta 41.

Kaip buvo minėta straipsnio pradžioje, ankstesnių panašių tyrimų rezultatai dažniausiai buvo labai neigiami lenkų atžvilgiu. Tačiau šis tyrimas parodė, kad DLKT sakinių, neigiamai vertinančių lenkus, rasta ne daug – tik 148 sakiniai. Didžioji dalis rastų sakinių kalba apie neigiamus istorinius įvykius, okupacijos laikus ir dėl šių įvykių suprasčiusius lietuvių ir lenkų santykius, vertinant okupacinę lenkų valdžią ir kariuomenę¹⁹; tokiuose sakiniuose akivaizdžiai jaučiamas lietuvių priešiskumas lenkams, jų smerkimas. Kiti neigiami vertinimai yra pavieniai ir susiję su lenkų būdu. Tyrimo rezultatai patvirtina D. Cidzikaitės prielaidą, kad šiuolaikinio lenko įvaizdis dar nėra suformuotas. Vis dar spekuliuojama istorija, prisimenamos lietuvių nuoskaudos, remiamasi seniau suformuotais stereotipais, nes daliai žmonių paprasčiausiai trūksta tiesioginio bendravimo su lenkų tautos atstovais patirties, arba sprendžiama apie visą tautą pagal vieną ar porą tos tautos atstovų²⁰.

Vadinasi, šiandienos lietuvių požiūrį į lenkus vis dar sąlygoja istorinis ir politinis aspektai, tačiau lenkai jau nėra taip dažnai vaizduojami kaip svetimi ir priešai. Galima teigti, kad DLKT publicistikos tekstuose užfiksuotas toks neigiamas lenko vaizdinys: šios tautybės žmonės praeityje buvę lietuvių okupantai ir priešai, jie yra pridarę lietuviams nemažai skriaudų: puldinėjo, šmeižė, persekiojo, žudė, trėmė, lenkino Lietuvą, stabdė jos švietimo ir kultūrinę veiklą. Lenkai yra geros apie save nuomonės, jiems gali būti būdingas aršumas, chuliganiškumas, nesąžiningumas, klasingumas, noras pasipelnėti. Jie yra lietuvių konkurentai.

Šaltinis

DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto kompiuterinės lingvistikos centras. Prieiga internete: <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas>.

¹⁹ Palygink: „Ypač plačiai priešiškos nuostatos lenkų atžvilgiu formavosi prieškarinio Lietuvoje, lenkams užgrobus Vilnių“ (Trinkūnienė, 2000: 74-75).

²⁰ Palygink: „Stereotipo klaidingumas nėra susijęs su kognityviniu ar psichologiniu trūkumu, o priklauso nuo politinių ir ideologinių vertinimų“ (žr. Kuzmickaitė, Tamošiūnaitė, 2000: 29 ir ten nurodytą literatūrą). Dar palygink: „Priešiskumą kita-taučiams gali lemti įsišakniję kultūriniai prietarai, išankstinės nuostatos vertinant kitos tautybės žmogaus elgesį, nepakankamas kitos kultūros žmonių kasdienės elgsenos, tradicijų supratimas“ (Vyšniauskas, Baltrušaitytė, 2015: 93 ir ten nurodyta literatūra).

LITERATŪRA:

1. Anglickienė L. *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. 2006. Vilnius: Versus aureus.
2. Auškalnienė L. Etninis nepakantumas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: komentarai internete. *Etniškumo studijos*. 2006. Nr. 1. P. 45-57.
3. Beresnevičiūtė V. Nausėdienė I. Trys Lietuvos dienraščiai („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos aidas“) apie tautines mažumas Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 1999. Nr. 3 (1). P. 67-78. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/6847/4749>
4. Cidzikaitė D. *Kitas lietuvių prozoje*. 2007. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
5. Čižik-Prokaševa V. Lenkė *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne*. *Lietuvių kalba*. 2020. Nr. 14. P. 1-12. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22459/21721>
6. Čižik-Prokaševa V. Lenkai *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne*. *Mano kraštas*. 2021 m. gruodžio 14 d. Prieiga internete: <https://www.manokraštas.lt/straipsnis/lenkai-dabartines-lietuviu-kalbos-tekstyne>
7. Firth J. R. The Technique of Semantics. *Transactions of the Philological Society*. 1935. Nr. 34. P. 36-73.
8. Frėjutė-Rakauskienė M. *Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje (Etniškumo studijos 1)*. 2009. Prieiga internete: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/03/EtnSt_Frejute-Rakauskiene_2009.pdf
9. Gudavičius A. Reikšmė – sąvoka – konceptas ir prasmė. *Res Humanitariae*. 2011. Nr. X. P. 108-119.
10. Kuzmickaitė L., Tamošiūnaitė R. Stereotipai kaip socialinė realybė. *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai*. 2000. Vilnius: Eugrimo leidykla. P. 22-30.
11. Mikulskas R. Kognityvinė lingvistika ir leksikografijos problemos. *Kalba ir žmonės* (sud. A. Judžentis). 2009. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. P. 39-80.
12. Rutkovska K., Smetonienė I., Smetona M. *Vertybės lietuvių pasaulėvaizdyje*. 2017. Vilnius: Akademine leidykla.
13. Papaurėlytė-Klovienė S. Kaimyninių tautų atstovai ir jų nacionalinio charakterio specifika lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. *Lietuvių kalba*. 2010. Nr. 4. P. 1-8. Prieiga internete: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:3448471/>
14. Petrušauskaitė V. Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita 2013 metais. *Etniškumo studijos*. 2013. Nr. 2. P. 180-191. Prieiga internete: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2014/10/2013_2-Etniskumo-studijos.180-191.pdf
15. Senvaitytė D. Etninių stereotipų kaita: tautybės studentų akimis. *Tiltai*. 2004. Nr. 4. P. 123-129.
16. Šeina V. Priešas svetimkūnis, kenkėjas: lenko vaizdinys tarpukario lietuvių literatūroje. *Naujasis Židinys-Aidai*. 2018. Nr. 7. Prieiga internete: <https://www.bernardinai.lt/2018-12-27-lenko-vaizdinys-tarpukario-lietuviu-literaturoje/>
17. Trinkūnienė I. Lietuvių miestiečių tautinės ir etninės savimonės raida. *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai*. 2000. Vilnius: Eugrimo leidykla. P. 64-75.
18. Vyšniauskas V., Baltrušaitytė G. Baigiamųjų klasių moksleivių požiūris į lenkus ir lietuvių-lenkų santykius. *Kultūra ir visuomenė*. 2015. Nr. 6(1). P. 91-106.

REFERENCES:

1. Anglickienė L. (2006). *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. Vilnius: Versus aureus. [in Lithuanian].
2. Auškalnienė L. (2006). Etninis nepakantumas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: komentarai internete. *Etniškumo studijos*. Nr. 1. P. 45–57. [in Lithuanian].
3. Beresnevičiūtė V. Nausėdienė I. (1999). Trys Lietuvos dienraščiai („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos aidas“) apie tautines mažumas Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 1999. Nr. 3(1). P. 67–78. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/6847/4749>. [in Lithuanian].
4. Cidzikaitė D. (2007). *Kitas lietuvių prozoje*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. [in Lithuanian].
5. Čižik-Prokaševa V. (2020). Lenkė *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne*. *Lietuvių kalba*. Nr. 14. P. 1–12. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22459/21721> [in Lithuanian].
6. Čižik-Prokaševa V. (2021). Lenkai *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne*. *Mano kraštas*. 2021 m. gruodžio 14 d. Prieiga internete: <https://www.manokraštas.lt/straipsnis/lenkai-dabartines-lietuviu-kalbos-tekstyne> [in Lithuanian].
7. Firth J. R. (1935). The Technique of Semantics. *Transactions of the Philological Society*. Nr. 34. P. 36–73.
8. Frėjutė-Rakauskienė M. (2009). *Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje (Etniškumo studijos 1)*. Prieiga internete: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/03/EtnSt_Frejute-Rakauskiene_2009.pdf [in Lithuanian].
9. Gudavičius A. (2011). Reikšmė – sąvoka – konceptas ir prasmė. *Res Humanitariae*. Nr. X. P. 108–119. [in Lithuanian].
10. Kuzmickaitė L., Tamošiūnaitė R. (2000). Stereotipai kaip socialinė realybė. *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai*. Vilnius: Eugrimo leidykla. P. 22–30. [in Lithuanian].
11. Mikulskas R. (2009). Kognityvinė lingvistika ir leksikografijos problemos. *Kalba ir žmonės* (sud. A. Judžentis). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. P. 39–80. [in Lithuanian].

12. Rutkovska K., Smetonienė I., Smetona M. (2017). *Vertybės lietuvių pasaulėvaizdyje*. Vilnius: Akademine leidykla. [in Lithuanian].
13. Papaurėlytė-Klovienė S. (2010). Kaimyninių tautų atstovai ir jų nacionalinio charakterio specifika lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. *Lietuvių kalba*. Nr. 4. P. 1–8. Prieiga internete: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:3448471/> [in Lithuanian].
14. Petrušauskaitė V. (2013). Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita 2013 metais. *Etniškumo studijos*. Nr. 2. P. 180–191. Prieiga internete: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2014/10/2013_2-Etniskumo-studijos.180-191.pdf. [in Lithuanian].
15. Senvaitytė D. (2004). Etninių stereotipų kaita: tautybės studentų akimis. *Tiltai*. Nr. 4. P. 123–129. [in Lithuanian].
16. Šeina V. (2018). Priešas svetimkūnis, kenkėjas: lenko vaizdinys tarpukario lietuvių literatūroje. *Naujasis Židinys-Aidai*. Nr. 7. Prieiga internete: <https://www.bernardinai.lt/2018-12-27-lenko-vaizdinys-tarpukario-lietuviu-literaturoje/> [in Lithuanian].
17. Trinkūnienė I. (2000). Lietuvių miestiečių tautinės ir etninės savimonės raida. *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai*. Vilnius: Eugrimo leidykla. P. 64–75. [in Lithuanian].
18. Vyšniauskas V., Baltrušaitytė G. (2015). Baigiamųjų klasių moksleivių požiūris į lenkus ir lietuvių-lenkų santykiai. *Kultūra ir visuomenė*. Nr. 6(1). P. 91–106. [in Lithuanian].